Studia Prawnicze. Rozprawy i Materiały • Studies in Law: Research Papers: 2 (17): 137–158 (2015)

Wawrzyniec Serafin
doktorant, Akademia Leona Koźmińskiego

Zastosowanie probabilistyki w analizie zakresu zastosowania normy prawnej. Wstęp do dalszej dyskusji

Na przestrzeni ostatnich lat można w Polsce zaobserwować znaczny wzrost liczby uchwalanych przepisów prawnych. Można również dostrzec, że zakres zastosowania norm jest coraz węższy, a w konsekwencji liczba uchwalanych przepisów staje się coraz większa w stosunku do zakresu regulacji. Pozwala to przypuszczać, że w Polsce mamy do czynienia z nadprodukcją prawa, tzw. inflacją prawa. Choć same zjawisko inflacji prawa nie jest nowe, liczba uchwalanych w ostatnim czasie w Polsce przepisów wskazuje na to, że występuje ono w ustawodawstwie z coraz większą intensywnością. Już sama analiza liczby stanowionych rocznie aktów prawnych na przestrzeni ostatnich kilku lat pozwala przypuszczać, że taki kierunek w legislacji utrzyma się, a prawdopodobnie również nasili[1]. Przyczyn tego trendu jest wiele i mają one różnorodny charakter.

Z perspektywy teorii normy prawnej na szczególną uwagę zasługuje zależność między zakresem zastosowania normy prawnej a zjawiskiem inflacji prawa[2]. Jak zostało to już wyżej wspomniane, uchwalana jest bowiem coraz większa liczba przepisów zawierających normy o bardzo kazuistycznym charakterze. Zarówno w odniesieniu do już uregulowanych dziedzin, jak i do nowych, które dopiero stają się przedmiotem regulacji, zastosowanie tego

[1] W roku 2012 uchwalono 135 ustaw, w roku 2013 do 24 listopada uchwalono już ok. 120 ustaw, w roku 2012 Dziennik Ustaw liczy ponad 1500 pozycji, w roku 1965 r. było to ok. 330 pozycji. Dane za: www.isap.gov.pl [dostęp: 26.11.2013].

[2] S. Wronkowska, Z. Ziembiński, *Zarys teorii prawa*, Poznań 2001, s. 32: „Zakresem zastosowania jakiejś normy nazywamy więc klasę takich możliwych przyszłych sytuacji, w których norma ta znajduje zastosowanie, tzn. takich, kiedy adresat normy, określony przez nią indywidualnie, czy generalnie, znajdzie się w przewidzianych przez normę okolicznościach", zob. także: *Z teorii i filozofii prawa Zygmunta Ziembińskiego*, red. S. Wronkowska, Warszawa 2007, s. 58 i 59.

typu norm może budzić wątpliwości[3]. W obu przypadkach pojawia się pytanie o zasadność uchwalenia normy prawnej ze względu na powszechność jej przyszłego użycia[4]. W odniesieniu do uregulowanych już zjawisk, odpowiedź na to pytanie wiąże się z zagadnieniem, czy szczególne przypadki, które ma regulować nowa norma prawna, są na tyle powszechne, iż uzasadniają modyfikację za pomocą *lex specialis* normy generalnej. W przypadku nowo regulowanych zdarzeń należy mieć na względzie, że liczba norm o kazuistycznym charakterze niezbędna do uregulowania danej dziedziny spraw, ze względu na ich zakres zastosowania, będzie zawsze większa niż norm o charakterze generalnym i abstrakcyjnym[5]. Wobec powyższego, należy stwierdzić, że dla prawidłowej oceny zasadności uchwalenia przepisów zawierających daną normę prawną konieczne jest rozstrzygnięcie, czy przewidywana powszechność zastosowania danej normy prawnej jako *lex generalis* uzasadnia jej przyjęcie w projektowanym kształcie, czy też wymaga ona zmian zmierzających do nadania jej bardziej generalnego i abstrakcyjnego charakteru. Ewentualnie czy ze względu na powszechność zastosowania może zostać wykorzystana jako *lex specialis* do innych przepisów regulujących daną dziedzinę spraw w sposób generalny[6].

W celu rozstrzygnięcia przedstawionych wyżej kwestii w trakcie procesu legislacyjnego efektywne może okazać się wykorzystanie narzędzi umożliwiających szybką i zobiektywizowaną ocenę danej normy pod kątem powszechności jej przyszłego zastosowania, a w konsekwencji, wspomagających proces

---

[3] Pojęcie dziedziny spraw będzie w niniejszej pracy rozumiane w sposób tożsamy z jego znaczeniem wynikającym z Rozporządzenia z dn. 20 czerwca 2002 r. w sprawie zasad techniki prawodawczej (Dz.U. Nr 100, poz. 908, dalej zwanego „Rozporządzeniem ws. techniki prawodawczej"), tj. jako pewien wycinek (obszar) stosunków społecznych, które ze względu na obiektywnie istniejące przesłanki, mogą – a nawet powinny – być objęte jedną regulacją prawną, za: T. Bąkowski, P. Bielski, K. Kaszubowski, *Zasady techniki prawodawczej. Komentarz*, Warszawa 2003, wersja on-line. Kryteria wydzielania dziedziny stosunków społecznych powinny mieć charakter obiektywny, intersubiektywnie uzasadnialny. Mogą to być kryteria przedmiotowe (rodzaj spraw, które zostaną uregulowane) bądź podmiotowe (krąg podmiotów, do których będzie się odnosić dana regulacja), za: G. Wierczyński, *Komentarz do rozporządzenia w sprawie „Zasad techniki prawodawczej"*, [w:] *Redagowanie i ogłaszanie aktów normatywnych*, Warszawa 2009, wersja on-line.

[4] Przez powszechność zastosowania normy prawnej będzie rozumiane prawdopodobieństwo wystąpienia zdarzenia, które mieści się w zakresie zastosowania normy.

[5] Chodzi oczywiście o sytuację, gdy tę samą dziedzinę spraw chcielibyśmy uregulować za pomocą norm kazuistycznych i generalnych – stwierdzenie to ma ogólny charakter, mogą się zdarzyć bowiem sytuacje, zwłaszcza w odniesieniu do norm specjalistycznych, w których szczegółowa legislacja jest niezbędna.

[6] Należy mieć przy tym na względzie, że zgodnie z § 3 ust. 1 Rozporządzenia ws. techniki prawodawczej, ustawa powinna być tak skonstruowana, aby od przyjętych w niej zasad regulacji nie trzeba było wprowadzać licznych wyjątków, a zgodnie z § 2 powinna wyczerpująco regulować daną dziedzinę spraw, nie pozostawiając poza zakresem swego unormowania istotnych fragmentów tej dziedziny.

decyzyjny, którego przedmiotem jest określenie zasadności uchwalenia danej normy (ewentualnie przyjęcie danej normy w określonym kształcie)[7]. Celem niniejszej pracy jest wykazanie, że podstawą dla stworzenia tego rodzaju instrumentów mogą być metody probabilistyki wykorzystane w analizie zakresu zastosowania normy prawnej.

W celu zastosowania rachunku prawdopodobieństwa w analizie powszechności zastosowania normy prawnej konieczne jest osadzenia tejże normy w ramach odniesienia właściwych dla probabilistyki[8]. W konsekwencji, dla dalszych rozważań konieczne jest zdefiniowanie na płaszczyźnie stosowania prawa zdarzenia elementarnego, wyznaczenie przestrzeni (zbioru) zdarzeń elementarnych, zdefiniowanie zdarzeń losowych i zdarzeń pewnych, występujących w danej przestrzeni zdarzeń elementarnych[9]. W ogólności przyjmuje się, że zdarzeniem elementarnym jest niepodzielny wynik obserwacji, przez przestrzeń zdarzeń elementarnych rozumie się zbiór wszystkich zdarzeń elementarnych[10]. Przez zdarzenie losowe rozumiany jest podzbiór zbioru zdarzeń elementarnych zawierający zdarzenia elementarne o określonych cechach wspólnych. Zdarzenie pewne to podzbiór przestrzeni zdarzeń elementarnych zawierający wszystkie elementy tej przestrzeni, zdarzenie niemożliwe to podzbiór pusty przestrzeni zdarzeń elementarnych[11]. Pojęcia, o których mowa wyżej w odniesieniu do płaszczyzny stosowania prawa, będą w dalszej części pracy rozumiane w określony niżej sposób.

W następstwie uznania, że zakres zastosowania normy oznacza klasę przyszłych sytuacji, w których zastosowanie znajdzie norma prawna, a zatem sytuację, w której podmiot, do którego adresowana jest norma, znajdzie się w okolicznościach wymagających zachowania się zgodnie z treścią normy, należy uznać, że zdarzenie elementarne również musi polegać na tym, że podmiot o danych cechach podmiotowych znajdzie się w danej sytuacji. Przyjęcie innej definicji prowadziłoby do niemożliwego, zaakceptowania wniosku, że badane zdarzenie elementarne miałoby odmienną postać niż pozostałe zdarzenia elementarne, co więcej nie mogłoby należeć do jednej przestrzeni zda-

---

7 Zgodnie z § 1 ust. 2 Rozporządzenia ws. techniki prawodawczej podjęcie decyzji o przygotowaniu projektu ustawy poprzedza się m.in.: określeniem przewidywanych skutków społecznych, gospodarczych, organizacyjnych, prawnych i finansowych każdego z rozważanych rozwiązań.

8 W dalszej części pracy wyrażenie „probabilistyka" będzie używane zamiennie z wyrażeniem „rachunek prawdopodobieństwa", choć oczywiście rachunek prawdopodobieństwa stanowi jeden z elementów probabilistyki. Takie uproszczenie zostało przyjęte ze względu na to, że dalsze rozważania będą dotyczyć głównie rachunku prawdopodobieństwa.

9 A. Plucińska, E. Pluciński, *Probabilistyka*, Warszawa 2000, s. 14.

10 *Ibidem*, s. 15.

11 *Ibidem*.

rzeń elementarnych. Zbiór zdarzeń elementarnych stanowić będą wszystkie zdarzenia elementarne mieszczące się w dziedzinie spraw regulowanej przez analizowaną normę prawną i mogące być przedmiotem regulacji prawnej. Zdarzeniem losowym jest zbiór zdarzeń elementarnych, które mieszczą się w zakresie zastosowania analizowanej normy prawnej. Zawiera podmioty, które charakteryzują się cechami podmiotowymi i znajdują się w okolicznościach opisanych w analizowanej normie prawnej.

Powyższe założenia wymuszają przyjęcie koncepcji normy prawnej, która pozwala przedstawić zakres jej zastosowania za pomocą zbioru. Stąd też wynika, że norma musi mieć znaczenie językowe, które będzie jednocześnie mogło stanowić opis zbioru.

Mając powyższe na względzie, w niniejszej pracy przyjęte zostało, że norma prawna to norma postępowania wyrażona w przepisach prawnych[12]. Jako przepis prawny rozumiana będzie zdaniokształtna wypowiedź wydrukowana w dzienniku publikacyjnym, najmniejszy fragment tekstu ustawy[13]. Przez normę postępowania rozumiane będzie takie wyrażenie, które wskazanym podmiotom nakazuje albo zakazuje określone zachowanie w oznaczonych okolicznościach[14]. Niezbędne elementy składowe normy postępowania stanowią wskazanie adresata (adresatów) normy, określenie okoliczności, w których norma znajduje zastosowanie, to znaczy okoliczności, w których wyznaczane postępowanie (działanie, zaniechanie działania) ma być spełnione, oraz określenie nakazywanego czy zakazywanego postępowania[15]. Norma prawna sformułowana w sposób modelowy, tj. jako wyrażenie kategoryczne „Każdy, kto jest A, w okolicznościach B powinien czynić (nie czynić) C", lub też jako wyrażenie hipotetyczne „W każdym przypadku, jeśli x jest A oraz znalazł się w okolicznościach B, to x powinien czynić (nie czynić) C", składa się z hipotezy oraz dyspozycji[16]. Hipoteza wyznacza zakres zastosowania normy postępowania i wskazuje adresata oraz okoliczności, w których powinien się zachować (zaniechać zachowania) w sposób określony w dyspozycji normy.

Należy przy tym zaznaczyć, że w dalszych rozważaniach przyjęte zostało, że norma prawna ma charakter generalny i abstrakcyjny, w tym sensie, że odnosi się do adresata określonego rodzajowo, znajdującego się w rodzajowo

---

12 Takie rozumienie zaproponował m.in. A. Bator, *Normy planowania gospodarczego w systemie prawnym*, AUW No 1309, Prawo CCIII, Wrocław 1992, s. 53, [w:] W. Gromski, *Teoria i filozofia prawa. Wybór tekstów*, Wrocław 1998, s. 154. W ujęciu prezentowanym przez S. Wronkowską i Z. Ziembińskiego będzie to norma postępowania, której obowiązywanie ma uzasadnienie tetyczne, por. S. Wronkowska, Z. Ziembiński, *op. cit.,* Poznań 2001, s. 39, 40.

13 Z. Ziembiński, [w:] *Z teorii i filozofii prawa*..., *op. cit.,* s. 33.

14 S. Wronkowska, Z. Ziembiński, *op. cit.,* s. 25.

15 *Ibidem* s. 26.

16 *Ibidem* s. 38.

określonych okolicznościach, w których powinien się on zachować w sposób określony rodzajowo, norma mająca charakter indywidualny i konkretny, będzie dalej dla rozróżnienia nazywana normą indywidualną[17].

Prezentacja proponowanej metody analizy na gruncie koncepcji normy prawnej autorstwa Zygmunta Ziembińskiego jest uzasadniona nie tylko ze względu na spełnienie minimalnego warunku możliwości przedstawienia zakresu zastosowania normy prawnej za pomocą zbioru. Za przyjęciem tej koncepcji przemawiały również dodatkowe względy: przyjęcie istnienia różnych rodzajów przepisów, a zatem dopuszczalność ich selekcji i zawężenia analizy tylko do przepisów właściwych zawierających normy postępowania, a także okoliczność, że koncepcja została przyjęta szeroko przez doktrynę, co pozwoliło z jednej strony proponowaną metodę analizy zakresu zastosowania normy prawnej umieścić niejako na pierwszym planie, bez konieczności wdawania się w spory, czy dana koncepcja normy jest prawidłowa, z drugiej zaś, zmniejszyło ryzyko popełnienie błędu uznania proponowanej metody analizy za prawidłową na gruncie błędnej koncepcji normy prawnej[18].

Przyjęta wyżej koncepcja normy prawnej jest jedną z wielu prezentowanych w nauce[19]. Poza ramy niniejszego opracowania wykracza zbadanie. czy proponowana metoda jest na tyle uniwersalna, by można było ją zastosować na gruncie każdej koncepcji normy prawnej, choć przypuszczać można, że dopuszczalne jest zastosowanie jej przy przyjęciu jako założenia koncepcji normy prawnej, która spełnia minimalny warunek dopuszczalności przedstawienia zakresu zastosowania normy w formie zbioru. Z tym zastrzeżeniem, że należy wówczas dokonać stosownych modyfikacji, uwzględniając terminologię i szczegółowe założenia wybranej teorii.

W tym miejscu należy jednak zaznaczyć, że wątpliwości może budzić zastosowanie do analizy normy prawnej metod probabilistyki w przypadku

---

[17] Przez generalność normy prawnej rozumiana będzie taka właściwość normy prawnej, że zarówno adresat, jak i okoliczności, w których powinien on zachować się w sposób wskazany w dyspozycji normy prawnej, są określone w sposób rodzajowy, a nie w zindywidualizowany, przez abstrakcyjność normy prawnej natomiast rozumiana w dalszej części niniejszej pracy będzie taka właściwość normy prawnej, że zachowanie opisane w dyspozycji zostało określone poprzez rodzajowe wskazanie czynu, nie zaś jeden konkretny czyn, za *ibidem* s. 26.

[18] Szerzej na temat rodzajów przepisów (właściwych, interpretacyjnych, organizacyjnych), Z. Ziembiński, [w:] *Z teorii i filozofii prawa*..., *op. cit*., s. 42 i n., na temat funkcji sugestywnej normy, *Z teorii i filozofii prawa*..., *op. cit*., s. 49 i n.

[19] Należy mieć na uwadze, że koncepcja dwuczłonowej budowy normy prawnej nie jest jedyną. Jako przykład innego modelu można wskazać ideę trójczłonowej budowy normy prawnej, zakładającą, że norma składa się z trzech elementów, tj.: hipotezy, dyspozycji i sankcji (za niewykonanie dyspozycji). Innym przykładem może być koncepcja norm sprzężonych, zakładająca istnienie norm sankcjonowanych i sankcjonujących, które służą wyegzekwowaniu normy sankcjonowanej. Szerzej na temat koncepcji budowy norm prawnych zob. T. Chauvin, T. Stawecki, P. Winczorek, *Wstęp do prawoznawstwa*, Warszawa 2009, s. 54–57.

przyjęcia nielingwistycznej koncepcji normy prawnej. Przyjęcie, że norma stanowi pokrewny decyzji rodzaj performatywu sprawia, że jako utwory niejęzykowe nie mogą mieć znaczenia językowego[20]. W takim ujęciu o normach można się wypowiadać w zdaniach stwierdzających wytworzenie przez odpowiednie akty performatywne ważnych decyzji ustanawiających nakazy, zakazy i dozwolenia[21].

Bariera znaczenia językowego wystąpi, jeśli przyjęta koncepcja normy będzie się opierała na klasycznym pojęciu performatywów autorstwa J.L. Austina zakładającym, najogólniej rzecz biorąc, że istnieją takie wyrażenia, które nie opisują dokonywania określonej czynności, lecz stanowią w istocie dokonywanie tej czynności[22]. Podobnie wątpliwe będzie zastosowanie proponowanej metody przy zastosowaniu stanowiącej rozwinięcie teorii J.L. Austina koncepcji Kazimierza Opałka i Jana Woleńskiego, zakładającej rozróżnienie czynności normowania od wypowiedzi o czynności normowania[23]. Taka sama przeszkoda powstanie na gruncie koncepcji Th. Geigera, w której norma stanowi skutek utrwalenia się regularnych zachowań[24]. Każda z wyżej przedstawionych przykładowych koncepcji zakłada niejęzykowy charakter normy. Uniemożliwia to odtworzenie zakresu zastosowania normy na podstawie jej treści, gdyż jako zjawisko niejęzykowe, nie ma znaczenia językowego i nie może podlegać wykładni[25]. Przy takich założeniach koncepcyjnych normy prawnej zastosowanie proponowanej metody jest możliwe z tym zastrzeżeniem, że dotyczyć będzie nie samej normy, lecz zdania opisującego jej treść.

Podsumowując, zakres zastosowania normy prawnej stanowi zdarzenie losowe przestrzeni zdarzeń obejmującej podmioty o cechach, znajdujące się w okolicznościach, które mieszą się w dziedzinie spraw regulowanej przez normę prawną i mogących być przedmiotem regulacji prawnej. Zakres zastosowania normy prawnej stanowi podzbiór tak określonej przestrzeni zdarzeń elementarnych. Ponieważ hipoteza normy prawnej opisuje podmiot, do którego adresowana jest norma, oraz okoliczności, w których podmiot ten musi zachować się zgodnie z treścią normy. To właśnie ta część normy prawnej decyduje o tym, jakiego rodzaju elementarne zdarzenia zawierają się w za-

---

20 K. Opałek, *Studia z teorii i filozofii prawa*, Kraków 1997, s. 53.

21 *Ibidem*, s. 53.

22 J.L. Austin, *How to do things with words. The William James Lectures delivered at Harvard University in 1955*, Oxford 1962, s. 6.

23 O. Bogucki, *Nielingwistyczna koncepcja normy prawnej a zagadnienia wykładni prawa*, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Społeczny" 2007, z. 3, s. 110.

24 K. Opałek, *op. cit.,* s. 101.

25 *Ibidem*, s. 53.

kresie zastosowania normy prawnej. Ma zatem decydujący wpływ na zakres zastosowania normy prawnej.

Analizując tę część normy prawnej, można wyróżnić dwa zasadnicze jej elementy: opis podmiotów, do których norma może znaleźć zastosowanie, oraz okoliczności, w których podmiot powinien zachować się zgodnie z dyspozycją normy (dalej zwane okolicznościami zastosowania normy prawnej).

Można zatem, dla dalszych wywodów, przyjąć następujące przykładowe oznaczenia: hipoteza normy prawnej N opisuje zbiór zdarzeń elementarnych P polegających na istnieniu podmiotów, do których norma ta może mieć zastosowanie, stanowiący podzbiór zbioru L, będącego przestrzenią zdarzeń elementarnych, oraz zbiór zdarzeń elementarnych O, polegających na istnieniu podmiotów, do których może znaleźć zastosowanie norma prawna i które znajdują się w okolicznościach wymagających zachowania się zgodnie z treścią normy, stanowiący podzbiór zbioru P. Zbiór P obejmuje wszystkie zdarzenia losowe polegające na istnieniu podmiotów, o przykładowych cechach f, g, h. Zbiór O obejmuje zdarzenia elementarne polegające na istnieniu podmiotów o przykładowych cechach f, g, h oraz znajdujących się w przykładowych okolicznościach x, y.

Zdarzeniem polegającym na wystąpieniu adresata normy N nazywamy takie i tylko takie zdarzenie elementarne, które polega na tym, że istnieje podmiot o cechach f, g, h, który znajduje się w okolicznościach x i y. Wynika stąd, że w istocie hipoteza normy prawnej określa jedynie adresata normy prawnej poprzez wskazanie zbioru zawierającego podmioty o wymaganych cechach, którym jednocześnie można przypisać znajdowanie się w określonej sytuacji[26].

Należy wskazać na odrębność cech odnoszących się bezpośrednio do właściwości podmiotu (podmiotowe, f, g, h) oraz zewnętrznych, związanych z okolicznościami, w jakich musi znaleźć się podmiot, aby musiał zachować się zgodnie z treścią normy (przedmiotowe, x, y). W dalszej części pracy dla uproszczenia mowa będzie o zdarzeniach x i y, mimo że chodzi o zdarzenie elementarne polegające na pojawieniu się podmiotów, którym takie okoliczności można przypisać.

[26] Za poglądem takim przemawiają normy, w których nie określono okoliczności, ale wskazano adresata i dyspozycję dla niego, przykładowo, art. 84 Konstytucji Rzeczpospolitej Polskiej: „Każdy jest obowiązany do ponoszenia ciężarów i świadczeń publicznych, w tym podatków, określonych w ustawie".

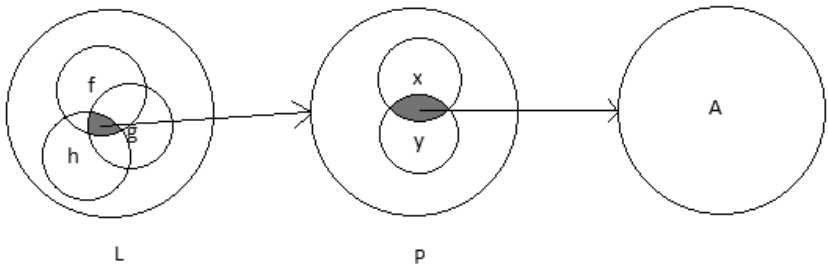

Rys. 1. Schemat struktury hipotezy normy prawnej ujętej w formie zbiorów

L – zbiór skończony zdarzeń elementarnych polegających na istnieniu podmiotów o danych cechach, znajdujących się w danych okolicznościach, mieszczących się dziedzinie spraw regulowanej przez daną normę oraz mogących być przedmiotem regulacji prawnej;
P – zbiór zdarzeń elementarnych polegający na istnieniu podmiotów posiadających cechy f, g i h;
A – zbiór zdarzeń elementarnych polegający na istnieniu adresatów normy prawnej (zakres zastosowania normy prawnej);
f – podzbiór zdarzeń elementarnych polegających na istnieniu podmiotów mających cechę f;
g – podzbiór zdarzeń elementarnych polegających na istnieniu podmiotów mających cechę g;
h – podzbiór zdarzeń elementarnych polegających na istnieniu podmiotów mających cechę h;
x – podzbiór zdarzeń elementarnych polegających na istnieniu podmiotów należących do zbioru P, którym można przypisać właściwość znajdowania się w sytuacji x;
y – podzbiór zdarzeń elementarnych polegających na istnieniu podmiotów należących do zbioru P, którym można przypisać właściwość znajdowania się w sytuacji y.

Jak wynika z powyższego, możliwość zastosowania normy prawnej sprowadza się zatem do prawdopodobieństwa zdarzenia losowego, polegającego na pojawieniu się podmiotu o określonych w hipotezie cechach, znajdującego się we wskazanych w hipotezie okolicznościach. Prawdopodobieństwo wystąpienia adresata a, można zatem określić jako:

$$P(a) = \frac{P(f \cap g \cap h \cap x \cap y)}{P(L)} \quad ,$$

gdzie:
P – oznacza prawdopodobieństwo;
a – oznacza zdarzenie elementarne polegające na wystąpieniu adresata o cechach określonych w hipotezie;
f – oznacza zdarzenie elementarne polegające na wystąpieniu podmiotu, przynależącego do zbioru L, posiadającego cechę f;
g – oznacza zdarzenie elementarne polegające na wystąpieniu podmiotu, przynależącego do zbioru L, posiadającego cechę g;
h – oznacza zdarzenie elementarne polegające na wystąpieniu podmiotu, przynależącego do zbioru L, posiadającego cechę h;
x – oznacza zdarzenie elementarne polegające na możliwości przypisania podmiotowi, przynależącemu do zbioru L, o cechach f, g, h, właściwości znajdowania się w sytuacji x;
y – oznacza zdarzenie elementarne polegające na możliwości przypisania podmiotowi, przynależącemu do zbioru L, o cechach f, g, h, właściwości znajdowania się w sytuacji y;
L – zbiór skończony zdarzeń elementarnych polegających na istnieniu podmiotów o danych cechach, znajdujących się w danych okolicznościach, mieszczących się w dziedzinie spraw regulowanej przez daną normę, oraz mogących być przedmiotem regulacji prawnej.

Prawdopodobieństwo zdarzenia polegającego na tym, że pojawi się adresat a, spełniający wszystkie warunki określone w hipotezie normy prawnej N, stanowi iloraz iloczynów prawdopodobieństwa wystąpienia zdarzeń losowych opisanych w hipotezie normy prawnej oraz przestrzeni zdarzeń.

Na marginesie można zauważyć, że każda kolejna cecha podmiotu, do którego zastosowanie znajdzie norma prawna, i każde dodatkowe zdarzenie, które należy mu przypisać, aby znalazł się w zbiorze adresatów normy prawnej, powoduje, że zmniejsza się prawdopodobieństwo zastosowania normy[27]. Stąd też można wywieść, że przy równej liczbie warunków określonych w hipotezie normy prawnej, im większy jest zbiór zdarzeń stanowiący iloczyn wszystkich warunków określonych w hipotezie normy prawnej, tym większe jest prawdopodobieństwo pojawienia się adresata normy, a tym samym jej zastosowania.

Powtarzalność występowania zdarzeń elementarnych opisanych w hipotezie normy prawnej, ma charakter obiektywny i zależy od wielkości zbioru zdarzeń stanowiącego zakres zastosowania normy prawnej rozumianej jako liczba elementów tego zbioru[28]. Przy czym wielkość zbioru zdarzeń polegających na istnieniu podmiotów, do których zastosowanie ma norma prawna, determinuje generalny charakter normy w ujęciu podmiotowym, natomiast wielkość zbioru zdarzeń elementarnych polegających na możliwości przypisania tym podmiotom znajdowania się w okolicznościach wymagających zachowania się zgodnie z treścią normy prawnej wskazuje na generalność normy w ujęciu przedmiotowym[29]. O wielkości zbioru zakresu zastosowania normy decyduje liczba jego elementów, a zatem adresatów tej normy. O powszechności decyduje zatem stosunek wielkości zbioru podmiotów, które mają cechy podmiotowe oraz znajdują się w przewidzianych w hipotezie normy prawnej okolicznościach, do wielkości zbioru stanowiącego przestrzeń zdarzeń elementarnych. Właściwość zbioru określającą wielkość zbioru po-

---

[27] Prawdopodobieństwo zaistnienia zdarzenia polegającego na tym, że pojawi się adresat a stanowi iloczyn prawdopodobieństw poszczególnych zdarzeń wskazanych w hipotezie – każde dodatkowe zdarzenie wchodzące w skład iloczynu zmniejsza prawdopodobieństwo pojawienia się adresata, licznik we wzorze maleje, ponieważ prawdopodobieństwo każdego kolejnego zdarzenia losowego jest mniejsze od 1, przestrzeń zdarzeń, ujęta w mianowniku, pozostaje taka sama.

[28] Przepisy prawa mogą zachęcać lub zniechęcać do dokonywania określonych czynności, dla dalszych wywodów przyjęte zostało, że zdarzenia takie mają charakter neutralny i wpływ taki nie występuje. W rzeczywistości jednak treść przepisów sama w sobie może wpływać na prawdopodobieństwo zastosowania normy. W szczególności można mówić tu o wpływie dyspozycji normy prawnej na działania podmiotów w przypadku, gdy norma nie ma charakteru obligatoryjnego, ale niesie ze sobą dla adresata wymierne korzyści ekonomiczne.

[29] Zbiór okoliczności opisywanych przez hipotezę normy prawnej, które można przypisać adresatom normy prawnej, jest równy zbiorowi adresatów, którym można te okoliczności przypisać.

przez odniesienie do liczby jego elementów nazywa się jego licznością, inaczej mocą tego zbioru[30]. Prawdopodobieństwo pojawienia się adresata a normy prawnej N, można zatem wyrazić jako:

$$P(u) = \frac{|O|}{|L|},$$

gdzie:
P – oznacza prawdopodobieństwo;
a – oznacza zdarzenie losowe polegające na wystąpieniu adresata o cechach określonych w hipotezie;
|O| – oznacza moc zbioru zdarzeń polegających na istnieniu podmiotów posiadających cechy podmiotowe określone w hipotezie normy prawnej oraz takie, którym można przypisać właściwość znajdowania się w okolicznościach określonych w hipotezie normy prawnej N (zbiór podmiotów posiadających cechy podmiotowe i przedmiotowe);
|L| – zbiór skończony zdarzeń elementarnych polegających na istnieniu podmiotów o danych cechach, znajdujących się w danych okolicznościach, mieszczących się w dziedzinie spraw regulowanej przez daną normę, oraz mogących być przedmiotem regulacji prawnej.

Z przedstawionego wyżej równania wynika, że prawdopodobieństwo wystąpienia adresata normy, a zatem powszechność jej zastosowania, to nic innego jak stosunek liczby podmiotów, które spełniają warunki podmiotowe i przedmiotowe określone w hipotezie normy, do liczby podmiotów, które ze względu na właściwości podmiotowe i okoliczności mieszczą się w dziedzinie spraw regulowanych przez analizowaną normę prawną.

Aby móc badać potencjalną powszechność zastosowania danej normy prawnej, należy w pierwszej kolejności zbadać, czy analizowany akt prawny stanowi w swej istocie normę prawną[31]. Należy zatem wykluczyć możliwość, że jest on normą indywidualną (stanowi rozstrzygnięcie indywidualne)[32]. Innymi słowy, należy wskazać granicę powszechności, w której kończy się norma indywidualna (rozstrzygnięcie indywidualne) i od której można mówić o normie prawnej. W tym celu należy zbadać moc zbioru podmiotów,

[30] „Pojęcie równoliczności zbiorów w przypadku zbiorów skończonych pokrywa się […] z elementarnym pojęciem równej liczby elementów tych zbiorów; pojęcie to może jednak być stosowane również do zbiorów nieskończonych", K. Kuratowski, *Teoria mnogości i topologia*, Warszawa 1966, s. 52.

[31] „Akt prawny […] akt wyrażający zarówno normy generalne i abstrakcyjne, jak i indywidualne i konkretne (znaczenie szerokie)", za: S. Wronkowska, *Podstawowe pojęcia prawa i prawoznawstwa*, Poznań 2005, s. 32, z tym zastrzeżeniem, że zgodnie z przyjętą terminologią, akt prawny będzie obejmował zarówno normy prawne, jak i normy indywidualne.

[32] Przez rozstrzygnięcie indywidualne będzie rozumiany taki akt prawny, który stanowi rezultat stosowania prawa i prowadzi do wydania normy indywidualnej i konkretnej, zob. W. Jakimowicz, *Wykładnia w prawie administracyjnym*, Warszawa 2006, roz. 1; por. T. Chauvin, T. Stawecki, P. Winczorek, *op. cit.,* s. 189, oraz S. Wronkowska*, op. cit.* (w odniesieniu do aktu prawnego, rozumianego w sposób wąski, jako zawierającego normę indywidualną i konkretną, stanowiącego przeciwieństwo aktu normatywnego, zawierającego normy abstrakcyjne i generalne).

które odznaczają się cechami podmiotowymi określonymi w hipotezie normy prawnej oraz zbiór podmiotów, które znajdują się w okolicznościach opisanych w hipotezie normy prawnej. Prawdopodobieństwo pojawienia się podmiotu o cechach podmiotowych, jak również podmiotów w okolicznościach wskazanych w hipotezie normy prawnej decyduje bowiem o tym, jak bardzo prawdopodobne jest, że zaistnieje zdarzenie polegające na tym, że pojawi się podmiot o cechach i w okolicznościach przewidzianych w hipotezie normy prawnej.

W przypadku normy indywidualnej (rozstrzygnięcia indywidualnego) mamy do czynienia ze zdarzeniem elementarnym polegającym na tym, że jeden indywidualnie wskazany podmiot znajduje się w jednym określonym stanie faktycznym. Moc zbioru zdarzeń elementarnych polegających na istnieniu podmiotów o cechach podmiotowych określonych w hipotezie normy wynosi jeden, podobnie jak moc zbioru zdarzeń elementarnych polegających na znajdowaniu się podmiotu w okolicznościach określonych w hipotezie normy.

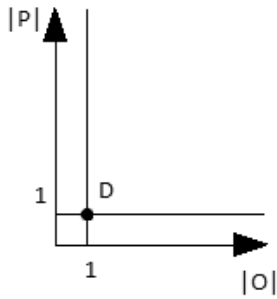

Rys. 2. Wykres zależności między mocą zbioru zdarzeń polegających na istnieniu podmiotów posiadających cechy podmiotowe określone w hipotezie normy a mocą zbioru zdarzeń polegających na istnieniu okoliczności przewidzianych w hipotezie normy, w których podmiot powinien się zachować zgodnie z normą dla rozstrzygnięcia indywidualnego

P – oś przedstawiająca moc zbioru zdarzeń polegających na istnieniu podmiotów posiadających cechy przewidziane w hipotezie normy prawnej;
O – oś przedstawiająca moc zbioru zdarzeń polegających na istnieniu podmiotów znajdujących się w okolicznościach określonych w hipotezie normy prawnej;
D – punkt wskazujący zależność dla rozstrzygnięcia indywidualnego.

Z uwagi na to, że norma musi być generalna i abstrakcyjna, o powszechności jej zastosowania nie możemy mówić również w przypadku, gdy akt prawny ma charakter częściowo zindywidualizowany, tj. gdy moc zbioru zdarzeń polegających na istnieniu podmiotów posiadających cechy podmiotowe określone w hipotezie wynosi jeden.

W przypadku, gdy adresat został indywidualnie wskazany, natomiast okoliczności określone zostały w sposób abstrakcyjny, moc zbioru zdarzeń polegających na istnieniu podmiotów o cechach podmiotowych określonych w hipotezie normy wynosi 1. Dane prawne znajdą zastosowanie tylko jeden raz. Mimo że wiele podmiotów znajduje się w okolicznościach określonych w hipotezie, to jednak istnieje tylko jeden podmiot o cechach podmiotowych. Akt prawny nie będzie miał charakteru generalnego w ujęciu podmiotowym i z tego względu nie będzie mógł zostać uznany za normę prawną.

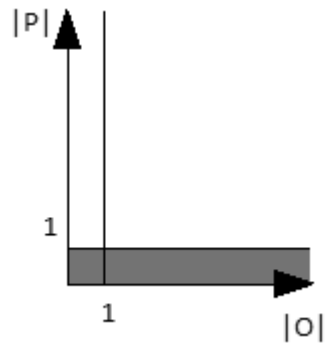

Rys. 3. Wykres zależności między mocą zbioru zdarzeń polegających na istnieniu podmiotów posiadających cechy określone w hipotezie, a mocą zbioru okoliczności przewidzianych w hipotezie normy dla sytuacji, w której adresat został określony indywidualnie, a okoliczności zostały wskazane w sposób abstrakcyjny (sytuacji odpowiada zacieniony obszar na wykresie)

P – oś przedstawiająca moc zbioru zdarzeń polegających na istnieniu podmiotów posiadających cechy przewidziane w hipotezie normy prawnej;
O – oś przedstawiająca moc zbioru zdarzeń polegających na istnieniu podmiotów, którym można przypisać znajdowanie się w okolicznościach określonych w hipotezie normy prawnej.

W przypadku gdy moc zdarzeń polegających na istnieniu podmiotów o cechach podmiotowych określonych w hipotezie normy jest większa niż jeden, natomiast moc zbioru zdarzeń polegających na istnieniu podmiotów znajdujących się w okolicznościach określonych w hipotezie normy będzie wynosić jeden, norma także znajdzie zastosowanie tylko raz. O ile bowiem będzie istniał więcej niż jeden podmiot posiadający cechy wymagane do zastosowania danej normy, to norma będzie dotyczyć tylko jednego, konkretnego zdarzenia. Norma nie będzie mieć charakteru generalnego w ujęciu przedmiotowym.

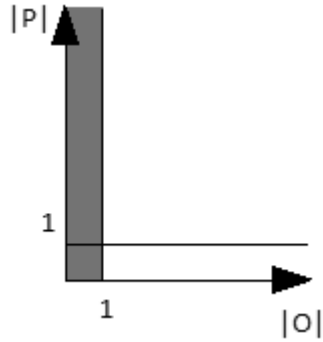

Rys. 4. Wykres zależności między mocą zbioru zdarzeń polegających na istnieniu podmiotów posiadających cechy określone w hipotezie a mocą zbioru okoliczności przewidzianych w hipotezie normy prawnej, w którym adresat został określony generalnie, a okoliczności wskazane w sposób abstrakcyjny (sytuacji odpowiada zacieniony obszar na wykresie)

P – oś przedstawiająca moc zbioru zdarzeń polegających na istnieniu podmiotów posiadających cechy przewidziane w hipotezie normy prawnej;
O – oś przedstawiająca moc zbioru zdarzeń polegających na istnieniu podmiotów, którym można przypisać znajdowanie się w okolicznościach określonych w hipotezie normy prawnej.

Należy również wykluczyć możliwość uznania za normę prawną sytuacji, gdy zbiór adresatów jest pusty. Brak jest wówczas możliwości określenia podmiotu, któremu można by przypisać właściwość znajdowania się w okolicznościach zastosowania normy (okoliczności musiałyby zostać przypisane do podmiotu w zbiorze pustym). Podobnie w przypadku, gdy zbiór okoliczności zastosowania normy jest pusty, nie można mówić o normie prawnej, gdyż nie mogłaby ona w ogóle znaleźć zastosowania (adresat musiałby należeć do zbioru pustego, co jest niemożliwe).

W przypadku, gdy akt prawny mieści się w zakresie wyznaczonym przez granice, o których mowa wyżej, można stwierdzić, że ma charakter abstrakcyjny i generalny oraz że mamy do czynienia z normą prawną (ponieważ odnosi się do obiektywnej powszechności zastosowania normy prawnej, dalej w odniesieniu do tego warunku używany będzie termin powszechność bezwzględna). Warunki, o których mowa powyżej, można wyrazić w następujący sposób:

$$C_A = (|P|, |O|), \text{ przy czym}$$
$$|P| > 1 \wedge |O| > 1,$$

gdzie:
C_A – oznacza generalność względną;
|P| – oznacza moc zbioru zdarzeń polegających na istnieniu podmiotów posiadających cechy przewidziane w hipotezie normy prawnej;
|O| – oznacza moc zbioru zdarzeń polegających na istnieniu podmiotów o cechach określonych w hipotezie, którym można przypisać znajdowanie się w okolicznościach wskazanych w tej hipotezie.

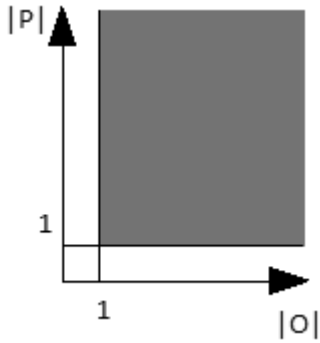

Rys. 5. Wykres zależności między mocą zbioru podmiotów posiadających cechy określone w hipotezie a mocą zbioru okoliczności przewidzianych w hipotezie normy prawnej, które można im przypisać dla normy prawnej (normie prawnej odpowiada zakreskowany obszar na wykresie)

P – oś przedstawiająca moc zbioru zdarzeń polegających na istnieniu podmiotów posiadających cechy przewidziane w hipotezie normy prawnej;
O – oś przedstawiająca moc zbioru zdarzeń polegających na istnieniu okoliczności, które można przypisać podmiotom posiadającym cechy określone w hipotezie normy prawnej.

Warunki, o których mowa powyżej, można wyrazić w następujący sposób:

$$C_A = (|P|, |O|), \text{ przy czym}$$
$$|P| > 1 \wedge |O| > 1,$$

gdzie:
C_A – oznacza generalność względną;
|P| – oznacza moc zbioru zdarzeń polegających na istnieniu podmiotów posiadających cechy przewidziane w hipotezie normy prawnej;
|O| – oznacza moc zbioru zdarzeń polegających na istnieniu podmiotów o cechach określonych w hipotezie, którym można przypisać znajdowanie się w okolicznościach wskazanych w tej hipotezie.

Samo wykazanie, że akt prawny jest bezwzględnie powszechny, pozwala jedynie stwierdzić, że można mówić o normie prawnej. W przypadku stwierdzenia, że dany akt prawny stanowi normę prawną, należy zbadać, jakie jest prawdopodobieństwo zaistnienia zdarzenia mieszczącego się w zakresie zastosowania normy prawnej w dziedzinie spraw regulowanych przez daną normę. Należy zatem obliczyć stosunek liczby zdarzeń polegających na zaistnieniu podmiotu o cechach podmiotowych wskazanych w hipotezie normy prawnej oraz znajdujących się w okolicznościach, o których mowa w hipotezie normy prawnej, do wielkości przestrzeni zdarzeń elementarnych, co pozwoli ocenić generalną powszechność zastosowania normy prawnej:

$$Cg = \frac{|O|}{|L|},$$

gdzie
Cg – oznacza powszechność generalną;
|O| – moc zbioru zdarzeń polegających na istnieniu podmiotów posiadających cechy podmiotowe oraz mających właściwości znajdowania się w okolicznościach określonych w hipotezie normy prawnej;
|L| – zbiór skończony zdarzeń elementarnych, polegających na istnieniu podmiotów o danych cechach, znajdujących się w danych okolicznościach, mieszczących się w dziedzinie spraw regulowanej przez daną normę oraz mogących być przedmiotem regulacji prawnej.

Nietrudno dostrzec, że powszechność generalna jest w swej istocie prawdopodobieństwem wystąpienia adresata danej normy prawnej.

Dla oceny zasadności uchwalenia danej normy prawnej, z punktu widzenia powszechności jej zastosowania, przydatne może okazać się zrelatywizowanie potencjalnej powtarzalności użycia danej normy do maksymalnej liczby zdarzeń, które mogą dotyczyć dziedziny spraw, jaką regulować ma dana norma. Pozwoli to ocenić zasięg działania regulacji w jej docelowym środowisku (ponieważ powszechność normy prawnej w takim ujęciu jest zrelatywizowana i uwzględnia dziedzinę spraw, której ma dotyczyć dana norma, w dalszej części pracy będzie określana mianem powszechności względnej). W tym celu można dokonać analizy odrębnie dla powszechności w ujęciu podmiotowym, jak i w ujęciu przedmiotowym.

W takim przypadku analiza powszechności względnej normy prawnej, w ujęciu podmiotowym, polegać będzie na ustaleniu stosunku mocy zbioru zdarzeń polegających na istnieniu podmiotów posiadających cechy podmiotowe określone w hipotezie normy prawnej oraz mocy zbioru stanowiącego przestrzeń zdarzeń elementarnych. Natomiast powszechności przedmiotowej, poprzez ustalenie stosunku mocy zbioru zdarzeń elementarnych polegających na istnieniu podmiotów o cechach określonych w hipotezie normy prawnej, które znajdują się w okolicznościach opisanych w hipotezie, do mocy zbioru zdarzeń polegających na istnieniu podmiotów posiadających cechy określone w hipotezie[33]. Wówczas powszechność względną można wyrazić w następujący sposób:

$$C_R = \left(\frac{|P|}{|L|}, \frac{|O|}{|L|} \right),$$

gdzie
C_R – powszechność względna normy;

[33] Odniesienie możliwości przypisania do podmiotów niespełniających warunków określonych w hipotezie w fałszywy sposób mogłoby spowodować powiększenie abstrakcyjności badanej normy prawnej.

|P| – moc zbioru zdarzeń polegających na istnieniu podmiotów posiadających cechy przewidziane w hipotezie normy prawnej;
|L| – zbiór skończony zdarzeń elementarnych polegających na istnieniu podmiotów o danych cechach, znajdujących się w danych okolicznościach, mieszczących się w dziedzinie spraw regulowanej przez daną normę, oraz mogących być przedmiotem regulacji prawnej;
|O| – moc zbioru zdarzeń polegających na istnieniu podmiotów posiadających cechy podmiotowe oraz mających właściwości znajdowania się w okolicznościach określonych w hipotezie normy prawnej.

Ze względu na to, że powszechność względna będzie stanowić stosunek wielkości podzbioru do wielkości zbioru, w którym się zawiera, przybierać będzie wartość od 0 do 1, gdzie 1 oznacza, że norma znajdzie zastosowanie do każdego z podmiotów, które mogą jej podlegać, i każdy z podmiotów o wskazanych w hipotezie cechach musi się znaleźć w okolicznościach zastosowania normy[34].

Badanie powszechności względnej umożliwia stwierdzenie, czy normę można uznać za powszechną dla warunków odpowiadających skali danej dziedziny spraw, którą ma regulować. Przyjmie ona inny kształt dla norm specjalistycznych, a inny dla norm powszechnych dotyczących życia codziennego obywateli. Przykładowo norma dotycząca filtrów powietrza dla hut stali w Polsce znajdzie zastosowanie do kilku podmiotów, a jednak będzie normą względnie powszechną, ze względu na swój zasięg, który będzie dotyczył w zasadzie wszystkich podmiotów, które podlegają temu obszarowi aktywności. Jednocześnie norma prawna, która będzie się odnosić do tysięcy obywateli, pośród milionów podmiotów, które mieszczą się w danej dziedzinie spraw, stanowić może przykład normy o wąskim zakresie zastosowania, zbliżającym się do rozstrzygnięcia indywidualnego.

Mając na względzie powyższe uwagi, można wnioskować, że badanie powszechności zastosowania normy prawnej powinno przebiegać w trzech etapach, po pierwsze – przez ustalenie powszechności bezwzględnej i dokonanie selekcji, czy analizowane akty prawne rzeczywiście mogą stanowić normę prawną. Kolejno należy dokonać analizy powszechności generalnej, aby ocenić prawdopodobieństwo wystąpienia zdarzenia elementarnego wchodzącego w zakres zastosowania badanej normy prawnej w ogólności. W następnej kolejności, w szczególności jeśli powszechność generalna jest niska, przez dokonanie badania powszechności względnej, w celu stwierdzenia, czy zastosowanie normy prawnej będzie na tyle powszechne, w stosunku do zakresu danej dziedziny spraw, że uzasadnia to potrzebę jej uchwalenia.

Zaprezentowaną wyżej metodę należy zilustrować praktycznym przykładem analizy powszechności zastosowania obowiązującej normy prawnej.

[34] Z zasad teorii mnogości wynika, że podzbiór nie może być większy niż zbiór, w którym się zawiera, K. Kuratowski, *op. cit.*, s. 21 i n.

Należy mieć na uwadze, że taka analiza powinna zostać przeprowadzona na etapie procesu legislacyjnego, aby mogła go w jakikolwiek sposób usprawnić. Analiza już istniejącej normy ma jedynie poznawczy charakter, chociaż odbywa się zasadniczo w ten sam sposób. Jako przykład niech posłuży norma zawarta w ustawie z dnia 22 listopada 2013 r. o postępowaniu wobec osób z zaburzeniami psychicznymi stwarzających zagrożenie życia, zdrowia lub wolności seksualnej innych osób, która weszła w życie 22 stycznia 2014 r. (dalej zwana „ustawą o osobach z zaburzeniami psychicznymi")[35]. Niżej przeanalizowana została powszechność zastosowania art. 1 w zw. z art. 3, 9, 15 ust. 1 ustawy, o której mowa powyżej.

Zgodnie z art. 3 ustawy o osobach z zaburzeniami psychicznymi „Wobec osoby stwarzającej zagrożenie stosuje się nadzór prewencyjny albo umieszczenie w Krajowym Ośrodku Zapobiegania Zachowaniom Dyssocjalnym". Artykuł ten należy czytać łącznie z art. 1, art. 9, oraz art. 15 ust. 1 ww. ustawy. Pełna treść normy, w drodze wykładni, przybiera następujący kształt: Wobec osoby, która odbywa prawomocnie orzeczoną karę pozbawienia wolności lub karę 25 lat pozbawienia wolności, wykonywaną w systemie terapeutycznym i co do której wydana w trakcie postępowania wykonawczego opinia psychiatryczna i psychologiczna o stanie zdrowia tej osoby wskazuje, że w trakcie postępowania wykonawczego występowały u niej zaburzenia psychiczne w postaci upośledzenia umysłowego, zaburzenia osobowości lub zaburzenia preferencji seksualnych, a przy tym stwierdzone u niej zaburzenia psychiczne mają taki charakter lub takie nasilenie, że zachodzi co najmniej wysokie prawdopodobieństwo popełnienia czynu zabronionego z użyciem przemocy lub groźbą jej użycia przeciwko życiu, zdrowiu lub wolności seksualnej, zagrożonego karą pozbawienia wolności, której górna granica wynosi co najmniej 10 lat (spełnia ona przesłanki określone w art. 1 pkt 2 i 3 ustawy o osobach z zaburzeniami psychicznymi), dyrektor zakładu karnego występuje do właściwego sądu z wnioskiem o uznanie osoby, której dotyczy wniosek, za osobę stwarzającą zagrożenie, na skutek którego po przeprowadzeniu rozprawy sąd wydaje postanowienie o uznaniu osoby za stwarzającą zagrożenie i zastosowaniu wobec niej nadzoru prewencyjnego albo o umieszczeniu jej w Krajowym Ośrodku Zapobiegania Zachowaniom Dyssocjalnym (KOZZD) albo postanowienie o uznaniu, że osoba, której dotyczy wniosek, nie jest osobą stwarzającą zagrożenie.

Z treści normy wynika, że musi zaistnieć szereg wydarzeń, aby znalazła zastosowanie analizowana norma. Po pierwsze należy zwrócić uwagę na cechy podmiotowe: 1) podmioty muszą odbywać karę bezwzględnego pozba-

[35] Dz.U. 2014, poz. 24.

wienia wolności lub 25 lat pozbawienia wolności w trybie terapeutycznym, 2) w trakcie odbywania przez nich kary musi zostać stwierdzone, że wystąpiły u nich zaburzenia psychiczne w postaci upośledzenia umysłowego, zaburzenia osobowości lub zaburzenia preferencji seksualnych, oraz – na podstawie opinii psychologicznej, lub psychiatrycznej stwierdzono, że 3) stwierdzone u nich zaburzenia psychiczne mają taki charakter lub takie nasilenie, że zachodzi co najmniej wysokie prawdopodobieństwo popełnienia czynu zabronionego z użyciem przemocy lub groźbą jej użycia przeciwko życiu, zdrowiu lub wolności seksualnej, zagrożonego karą pozbawienia wolności, której górna granica wynosi co najmniej 10 lat.

Ponieważ norma znajduje zastosowanie tylko i wyłącznie do osób odbywających karę bezwzględnego pozbawienia wolności lub 25 lat pozbawienia wolności, przestrzeń zdarzeń stanowić będzie zbiór zdarzeń polegających na istnieniu podmiotu, który odbywa karę bezwzględnego pozbawienia wolności lub 25 lat pozbawienia wolności. Zdarzenie elementarne charakteryzuje się tym, że podmiot odbywa karę w trybie terapeutycznym, a także można mu przypisać następujące okoliczności: stwierdzono u niego zaburzenia psychiczne w postaci upośledzenia umysłowego, zaburzeń osobowości lub preferencji seksualnych, a także na podstawie opinii psychiatrycznej lub psychologicznej uznano, że te zaburzenia mają taki charakter i nasilenie, że zachodzi co najmniej wysokie prawdopodobieństwo popełnienia czynu zabronionego z użyciem przemocy lub groźbą jej użycia przeciwko życiu, zdrowiu lub wolności seksualnej, zagrożonego karą pozbawienia wolności, której górna granica wynosi co najmniej 10 lat.

Zgodnie z przedstawioną wyżej koncepcją, w pierwszej kolejności należy zbadać powszechność bezwzględną, decydującą o możliwości uznania analizowanego aktu prawnego za normę prawną. Powszechność bezwzględną, w ujęciu podmiotowym, należy wyrazić jako moc zbioru zdarzeń polegających na istnieniu osoby odbywającej karę pozbawienia wolności i karę 25 lat pozbawienia wolności, oraz odbywającej tę karę w trybie terapeutycznym, u której stwierdzono zaburzenia psychiczne w postaci upośledzenia umysłowego, zaburzeń osobowości lub preferencji seksualnych. W ujęciu przedmiotowym, powszechność bezwzględną stanowić będzie zbiór zdarzeń polegających na istnieniu podmiotów, którym można przypisać właściwość znajdowania się w okolicznościach wskazanych w hipotezie analizowanej normy prawnej, to jest zbiór podmiotów znajdujących się w takich okolicznościach, że na podstawie opinii psychiatrycznej lub psychologicznej uznano, że te zaburzenia mają taki charakter i nasilenie, że zachodzi co najmniej wysokie prawdopodobieństwo popełnienia czynu zabronionego z użyciem przemocy lub groźbą jej użycia przeciwko życiu, zdrowiu lub wolności seksualnej, zagrożonego

karą pozbawienia wolności, której górna granica wynosi co najmniej 10 lat, zgłoszono względem nich wniosek o uznanie za osoby stwarzające zagrożenie i zostały one uznane za takie osoby na mocy postanowienia sądu. Moc zbioru podmiotów można wyznaczyć na podstawie Rocznej Informacji Statystycznej Centralnego Zarządu Służby Więziennej[36]. Zgodnie z zawartymi we wspomnianej wyżej publikacji danymi łączna liczba skazanych odbywających karę w systemie terapeutycznym, zarówno w zakładach terapeutycznych, jak i poza nimi, którzy mieli zaburzenia psychiczne w postaci upośledzenia umysłowego, zaburzeń osobowości i preferencji seksualnych, na dzień 31.12.2012 r. wyniosła 1497[37]. Brak jest statystyk dotyczących opinii psychiatrycznych lub psychologicznych co do charakteru stwierdzonych zaburzeń i prawdopodobieństwa popełnienia przez skazanych przestępstwa, o którym mowa powyżej, stąd należy przyjąć, że jest to zdarzenie pewne i dla każdej z takich osób wydana zostanie opinia pozytywna w tym zakresie, następnie zostanie złożony prawidłowy wniosek i sąd wyda postanowienie stwierdzające, że dana osoba jest osobą stwarzającą zagrożenie. Prowadzi to do konkluzji, że zarówno moc zbioru zdarzeń polegających na istnieniu podmiotów o cechach wskazanych w analizowanej normie, jak i podmiotów znajdujących się w okolicznościach, o których mowa w hipotezie tej normy, spełnia warunek wartości większej niż 1, stąd możemy mówić, że analizowany akt prawny ma charakter normy prawnej.

Powszechność generalna to stosunek mocy zbioru zdarzeń polegających na istnieniu osoby odbywającej karę pozbawienia wolności i karę 25 lat pozbawienia wolności, oraz odbywającej tę karę w trybie terapeutycznym, u której stwierdzono zaburzenia psychiczne w postaci upośledzenia umysłowego, zaburzeń osobowości lub preferencji seksualnych, i mocy zbioru zdarzeń tworzącego dziedzinę spraw, tj. zbiorów wszystkich zdarzeń polegających na istnieniu podmiotu odbywającego karę bezwzględnego pozbawienia wolności i 25 lat pozbawienia wolności. Moc zbioru zdarzeń polegających na istnieniu osób, którym można przypisać cechy podmiotowe wskazane w hipotezie, na dzień 31.12.2012 r. wyniosła 1497. Zgodnie z wyżej przyjętymi założeniami, ze względu na brak danych statystycznych dotyczących opinii psychiatrycznych/psychologicznych i orzeczeń sądów, pozytywne rozpatrzenie wniosku zostało uznane za zdarzenie pewne, tj. że dotyczy każdej z tych osób. W tym czasie łączna liczba osób odbywających karę pozbawienia wolności wyniosła 76 221[38], stąd powszechność generalna zastosowania analizowanej normy prawnej wynosi niecałe 2,5%.

---

[36] Praca zbiorowa, Roczna Informacja Statystyczna Centralnego Zarządu Służby Więziennej za rok 2012, http://sw.gov.pl/Data/Files/001c169lidz/rok-2012.pdf [dostęp: 26.01.2014].

[37] *Ibidem*, s. 32, tabele 52–55.

[38] *Ibidem*, s. 4, tabela 3.

Powszechność względną, w ujęciu podmiotowym, należy określić jako stosunek mocy zbiorów zdarzeń polegających na istnieniu osób odbywających karę pozbawienia wolności i karę 25 lat pozbawienia wolności oraz odbywających tę karę w trybie terapeutycznym, którym można jednocześnie przypisać właściwość znajdowania się w okolicznościach takich, że stwierdzono u nich zaburzenia psychiczne w postaci upośledzenia umysłowego, zaburzeń osobowości lub preferencji seksualnych, która jak wyżej wskazano, wynosiła łącznie 1497 Powszechność zastosowania osób do mocy zbioru zdarzeń stanowiącego przestrzeń zdarzeń elementarnych, tj. dziedziny spraw regulowanych przez normę prawną, stanowiącej zbiór zdarzeń elementarnych polegających na istnieniu podmiotu odbywającego bezwzględną karę pozbawienia wolności lub 25 lat pozbawienia wolności. Zgodnie z wyżej przedstawioną publikacją, łączna liczba skazanych, na dzień 31.12.2012 r., wyniosła 76 221. Powszechność zastosowania w ujęciu podmiotowym wynosi zatem niecałe 2%. Ze względu na brak danych statystycznych i przyjęte wyżej założenia powszechność względna w ujęciu przedmiotowym wynosi 100%. Należy mieć na względzie, że przyjęte założenia są w praktyce nierealne i niedokładność badania w tym zakresie wynika tylko z braku dostępu do właściwych materiałów.

Nawet jednak analiza normy umożliwiającej stosowanie środków w postaci nadzoru prewencyjnego i umieszczenia w KOZZD prowadzi do wniosku, że ma ona charakter kazuistyczny i wyjątkowy. Taki wniosek, zwłaszcza w odniesieniu do przestępstw związanych z zaburzeniami preferencji seksualnych, potwierdza również uzasadnienie projektu ustawy, w którym można odnaleźć następujące informacje: „Tylko niewielka część tych osób popełniła przestępstwo w związku z zaburzeniami preferencji seksualnych. Wedle danych na dzień 3 stycznia 2013 r., było to 224 osadzonych. Osoby te odbywają karę w systemie terapeutycznym. Wobec 36 osadzonych sąd orzekł środek zabezpieczający przewidziany w art. 95a k.k."[39].

Zastosowanie metod probabilistyki w analizie powszechności zastosowania normy prawnej nie daje oczywiście możliwości pełnej oceny zasadności uchwalenia danej normy prawnej. Nie taka też jest ich funkcja. Wyżej wskazane narzędzia, jeśli zostaną rozwinięte, mogą posłużyć jedynie do wsparcia oceny zasadności uchwalania danej normy prawnej, w szczególności poprzez uzupełnienia ekonomicznej analizy projektowanego aktu prawnego. Pozwolą na ocenę, czy przy danym prawdopodobieństwie zastosowania normy prawnej opłacalne jest ponoszenie kosztów jej wprowadzania w życie. Pozwolą

[39] Druk sejmowy nr 1577 „Rządowy projekt ustawy o postępowaniu wobec osób z zaburzeniami psychicznymi stwarzających zagrożenie życia, zdrowia lub wolności seksualnej innych osób", s. 20.

również na ocenę, czy rzeczywiście powtarzalność danego zagadnienia jest na tyle duża, że wymaga interwencji ustawodawcy, czy wystarczające będzie jej rozstrzygnięcie w drodze norm indywidualnych wydanych przez sądy czy też organy administracji.

Efektywne wykorzystanie metod probabilistyki w analizie zasadności zastosowania norm prawnych wymaga dalszych badań. W szczególności konieczne jest doprecyzowanie podstawowych pojęć probabilistyki, stanowiących punkty odniesienia do analizy prawdopodobieństwa zastosowania norm prawa. Jest to o tyle istotne, że nieprecyzyjna siatka pojęciowa może doprowadzić do niedokładności, a nawet błędnych rezultatów. Nie wolno pomijać również tego, że wykorzystanie metod probabilistyki do badania powszechności norm prawnych ma uzasadnienie, o ile posiadamy informację na temat liczby podmiotów aktywnych w obszarach, które są lub mają być przedmiotem regulacji. Stąd, aby w ogóle możliwe było posługiwanie się proponowaną metodologią w celu usprawnienia procesu legislacyjnego i uporządkowania systemu prawnego, konieczne jest dysponowanie danymi statystycznymi na temat badanych podmiotów i okoliczności dotyczących tychże podmiotów. Im dane dokładniejsze i obejmujące więcej aspektów obrotu prawnego, tym w większym stopniu można zastosować wspomniane metody dla analizy skutków uchwalenia potencjalnych norm prawnych. Opracowanie i wdrożenie do użycia tego rodzaju narzędzi wiązać się będzie z wymiernymi kosztami, jednakże oferuje możliwość włączenia obiektywnych elementów do procesu legislacyjnego. Może to mieć wpływ ograniczający na zjawiska związane z nadprodukcją prawa, poprzez wyznaczenie obiektywnych właściwości, które musi mieć norma, aby usprawiedliwione było jej uchwalenie. Potencjalne korzyści sprawiają, że zastosowanie proponowanych metod do analizy norm prawnych zasługuje przynajmniej na dogłębne przebadanie w celu wykluczenia jego wykorzystania w procesie legislacyjnym.

Abstract
Use of probability theory in analysis of legal norm application scope. Introduction to further discussion

The paper shows general concept of use of probability theory methods in analysis of legal norm application scope understood as class of events to which given legal norm is applicable. Proposed solution assumes that application scope can be regarded as event, thus it is allowed to calculate probability of such an event. Indictation of probability of event, which is application scope of given legal norm enables to verify in objective manner how common shall be application of given legal norm. That kind of information may improve legislative process due to selection of legal norms, which shall found lim-

ited application and which entail merely overproduction of law, which is particularly important taking into account vast numbers of enacted legal acts.
Key words: legal norm, application, probability, legislation

Streszczenie
Zastosowanie probabilistyki w analizie zakresu zastosowania normy prawnej. Wstęp do dalszej dyskusji

Praca przedstawia ogólną koncepcję zastosowania metod rachunku prawdopodobieństwa do analizy zakresu zastosowania normy prawnej, rozumianego jako klasa zdarzeń, w których zastosowanie ma dana norma prawna. Proponowane rozwiązanie zakłada, że zakres zastosowania normy stanowi zdarzenie losowe, co z kolei umożliwia ustalenie prawdopodobieństwa zaistnienia tego zdarzenia. Określenie prawdopodobieństwa zdarzenia losowego, jakim jest zakres zastosowania danej normy prawnej, pozwala w sposób zobiektywizowany zbadać, na ile powszechnie stosowana będzie dana norma prawna w przyszłości. Z kolei takie informacje umożliwią usprawnienie procesu legislacyjnego poprzez dokonanie selekcji norm, które w praktyce nie znajdą szerokiego zastosowania i które prowadzą jedynie do nadprodukcji prawa, co jest szczególnie istotne przy liczbie obecnie uchwalanych aktów prawnych.
Słowa kluczowe: norma prawna, zastosowanie, prawdopodobieństwo, legislacja